

สังคมศาสตร์กับพุทธศาสนา

มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่านักวิชาการในบ้านเราที่ไม่ได้ศึกษามาทางพุทธศาสนาโดยตรง แต่หันมาสนใจพุทธศาสนามักอยู่ในสายวิทยาศาสตร์หรือไม่มีมนุษยศาสตร์ มักไม่ค่อยมีนักวิชาการสายสังคมศาสตร์ที่หันมาสนใจพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ท่านอาจารย์ระวี ภาวิไล และท่านอาจารย์หมอบุระเวศ วัชชี คือตัวอย่างของนักคิดทางพุทธที่มีรากฐานความคิดเดิมมาจากด้านวิทยาศาสตร์ ท่านอาจารย์คลุ้ม วัชโรบล และท่านอาจารย์อื่น ๆ แห่งสำนักอภิธรรมวัดโพธิ์ทำเทียบก็ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ศึกษามาทางด้านวิทยาศาสตร์ทั้งสิ้น

การที่วิทยาศาสตร์ ปรัชญา และศาสนาอยู่ใกล้กันนั้นเป็นเรื่องที่เข้าใจไม่ยาก วิทยาการเหล่านี้สนใจศึกษาจักรวาล มนุษย์ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างจักรวาลและมนุษย์เหมือนกัน แม้่วิธีการ ความเชื่อ และเป้าหมายสุดท้ายของการค้นคว้าจะแตกต่างกัน แต่จุดหลักๆ กล่าวคือความปรารถนาที่จะเข้าใจว่าอะไรคือความจริงของชีวิตและของจักรวาลน่าจะกล่าวได้ว่าเป็นจุดร่วมของวิทยาการสามสาขาที่กล่าวมานี้ วิชาสังคมศาสตร์นั้นสนใจศึกษาสังคม ไม่ได้สนใจศึกษามนุษย์ ศาสนาในรูปของปรากฏการณ์ทางจิตที่ปรากฏแก่ปัจเจกบุคคลจึงไม่อยู่ในความสนใจของนักสังคมศาสตร์ เห็นจะเป็นเพราะเหตุนี้กระมังครับที่ผู้สนใจพุทธศาสนาในบ้านเราส่วนมากจะมาจากสายวิทยาศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทางสังคมศาสตร์จะมีบ้างแต่ก็ยังนับว่าน้อยอยู่

อันที่จริงศาสนาในรูปทางสังคมก็มีอยู่ ยิ่งในโลกปัจจุบันที่ศาสนาในรูปของความพยายามของปัจเจกบุคคลที่จะเข้าใจความจริงสูงสุดอ่อนกำลังลงมาตามลำดับ ศาสนาในรูปแบบทางสังคมก็ยังมีกำลังเข้มแข็งมากขึ้นตามลำดับด้วยเช่นกัน ลักษณะทางสังคมของศาสนานี้ น่าจะมีเส้นที่ติดดูในทางวิชาการเพียงพอที่จะกระตุ้นให้นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์เดินเข้าไปหาแล้วศึกษาค้นคว้าวิจัย ผมเชื่อว่าสังคมเราต้องการมุมมองทางด้านสังคมศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องศาสนา งานวิจัยของท่านอาจารย์อภิญา เพื่อพิสูจน์เกี่ยวกับวัดพระธรรมกายที่เคยตีพิมพ์ในวารสารของเรานี้ น่าจะเป็นตัวอย่างของงานทางสังคมศาสตร์เกี่ยวกับศาสนาที่สาธารณชนได้รับประโยชน์

นักวิชาการฝรั่งอย่างเช่น Max Weber หรือ William James มักถูกอ้างถึงเสมอในงานทางสังคมวิทยาศาสตร์ คนหลังนี้ผมเพิ่งอ่านหนังสือ เรื่อง The Varieties of Religious Experiences ของเขา แม้จะยังอ่านไม่จบเพราะเป็นหนังสือขนาดใหญ่มาก แต่ความรู้สึกจากเท่าที่อ่านไปก็พอบอกได้ว่าทำไมนักวิชาการเหล่านี้จึงถือกันว่าเป็น "ยักษ์ใหญ่" ในศาสตร์แขนงนี้ ประการแรกคนเหล่านี้เป็นผู้ที่ทุ่มเทให้แก่งานที่ตนสนใจ คำว่าทุ่มเทคงไม่ได้หมายความว่าเอาเวลาส่วนใหญ่ในชีวิตอุทิศแก่งานที่ตนรักเท่านั้น

แต่น่าจะหมายถึงการมีวินัยในทางวิชาการ มีความรับผิดชอบ อุดหนุนและอดกลั้นที่จะไม่เล่นงานที่ยังไม่สมบูรณ์พอในความรู้สึกของตนสู่สาธารณชน ประการต่อมาผมรู้สึกว่านักวิชาการฝรั่งที่ดีๆ นั้นเป็นผู้ที่เอาตัวเองเข้าไปคลุกคลีกับเรื่องที่ตนสนใจ หนังสือเล่มหนึ่งชื่อ Passionate Enlightenment ที่ผมเพิ่งอ่านจบเป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนาแบบของทิเบต ท่านผู้แต่งใช้เวลาเขียนอยู่ ๗ ปี ระหว่างนี้ก็เดินทางไปหลายแห่งในทิเบต อินเดีย และที่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล งานหนักๆ แบบนี้อาจใช้เวลาและความเพียรพยายามนาน แต่เมื่อสำเร็จออกมาก็ให้ผลเป็นความชื่นใจที่ยาวนานสมกับความเหน็ดเหนื่อยที่ลงไป

บ้านเรานั้น มหาวิทยาลัยมหิดลจะสนใจศึกษาศาสนาในแง่สังคมศาสตร์มากกว่าที่อื่นๆ ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ของคณาจารย์ และนักศึกษาในหลักสูตรศาสนาเปรียบเทียบ นอกจากที่มหิดลที่บุกเบิกเรื่องนี้มาก่อน ที่อื่นๆ ก็เริ่มจะหันมาสนใจกันมากขึ้น เช่น หลักสูตรพุทธศาสนศึกษาของธรรมศาสตร์ หรือพุทธศาสนศึกษาของจุฬาฯ เป็นต้น ผมขอกราบเรียนฝากไปยังท่านอาจารย์ที่มหิดล ธรรมศาสตร์ (ส่วนจุฬาฯ ไม่ต้องฝากครับเพราะผมก็อยู่ที่นี้) และที่อื่นๆ เช่น เชียงใหม่ ตลอดจนมหาวิทยาลัยและสถาบันราชภัฏที่มีคณาจารย์ทำวิจัยทางด้านสังคมวิทยาศาสตร์ว่า สังคมเราต้องการงานด้านนี้เท่าๆ กับด้านอื่นๆ หากท่านอาจารย์มีงานวิจัยดีๆ ที่ต้องการเผยแพร่แก่สาธารณชนก็ส่งมาให้กองบรรณาธิการเราอ่านบ้างนะครับ วิทยานิพนธ์ของนักศึกษาที่น่าสนใจก็ควรเผยแพร่ด้วยเช่นกัน บทความหลายชิ้นที่เคยลงในวารสารของเราเป็นผลงานของนิสิตบางคนอยู่ในระหว่างทำวิทยานิพนธ์ ผมก็ขอให้เขียนบางส่วนมาลงเป็นบทความทำนองประลองฝีมือก่อนทำวิทยานิพนธ์ตัวจริง บางคนก็ประสบความสำเร็จครับ ได้งานมาตีพิมพ์จริง ๆ การเขียนมาลงนี่ก็เป็นผลดีแก่นิสิตเองเพราะจะได้รับคำวิจารณ์ชี้แนะจากกองบรรณาธิการ การชี้แนะนั้นท้ายที่สุดแล้วก็เป็นประโยชน์เหมือนนิสิตลงมือทำวิทยานิพนธ์ฉบับจริง

พุทธศาสนศึกษา ฉบับนี้เป็นฉบับประเดิมความเปลี่ยนแปลงเรื่องภาพประกอบ เราดูหนังสือพิมพ์และวารสารเก่าๆ ของฝรั่งแล้วเห็นว่าภาพประกอบสมัยโบราณนั้นทำกันประณีตเหลือเกิน ภาพประกอบเหล่านี้เมื่อเวลาผ่านไปก็กลายเป็นของมีค่าในตัวมันเอง เราอยากให้อารมณ์ของเราจัดทำอย่างประณีตเช่นนั้นบ้าง จึงตกลงกันว่าจะทำภาพประกอบเอง กองบรรณาธิการเรามีอาจารย์บางท่านพอจะวาดรูปเป็น เราจึงให้อ่านขอให้ช่วยทำ หน้าตาของวารสารเราจึงออกมาอย่างที่เห็นนี้ ท่านผู้อ่านและท่านสมาชิกจะพอใจหรือไม่เพียงใดก็ไม่ทราบเหมือนกัน แต่ที่แน่ๆ คือเราทำหนังสืออย่างต้องการให้ประณีต ไม่สุกเอาเผากินครับ